

**[0680] IT FERGETTEN RELATIVUM *DY'TST* [dist]
en de relaasje tusken pronominaal antesedint en relative bysin**

Teake Hoekema

Summary

In Frisian the non-enclitic 2nd pers. sg. pron. do may be followed by relative clauses beginning with dy'tst, a hitherto neglected phenomenon in Frisian grammars. This dy'tst cannot be expanded into full dy'tsto or dy'tste, though historically -st does derive from -stu.

Wiidweidiger as P. Sipma, dy't yn *Ta it Frysk II* (Ljouwert, 1949) op s. 46 yn tsien rigels it relativum behannelt, is P.M. Tiersma yn syn besprek fan dat omnamwurd op s. 132-134 fan syn *Frisian Reference Grammar* (Dordrecht etc., 1985). At Tiersma lykwols seit: 'The relative pronoun *dy't* occurs following common nouns and *dat* after neuter nouns' (o.w. s. 68), dan is dat net folsleinernôch, want 1° slacht *dy't* ek tebek op meartalige ûnsidige wurden lykas bygelyks yn

de huzen dy't doe boud binne, doge net

en 2° kin *dat* yn in bysin mei in namwurdlik stelde ek ferwize nei net-ûnsidige substantivyske antesedinten, likefolle at dy yn it iental of yn it meartal steane, lykas bygelyks by Sipma, o.w. s. 46:

*hy wenne op in gnappe boerepleats, dat syn eigen wie
syn heit en mem, dat tige kloeke lju wiene /.../*

Wat ús spraaklearen net behannelje binne de relative bysinnen nei in pronominaal antesedint. No komme dêr yn de measte gefallen ek praktysk gjin swierrichheden by foar, likefolle at it antesedint subjekt (S) is lykas yn

(S1)	ik,	dy't <i>gjin siler</i> bin,	<i>hoech ek gjin boat</i>
(S3)	hij /hja,	dy't <i>gjin siler</i> is,	<i>hoecht ek gjin boat</i>
(S4-6)	wy/jim/hja,	dy't <i>gjin silers</i> binne,	<i>hoege ek gjin boat</i>

of objekt (O), lykas yn

- (O1) *foar mij,* *dy't gjin siler bin,* *hat in boat gjin sin*
 (O3) *foar him/har,* *dy't gjin siler is,* *hat in boat gjin sin*
 (O4-6) *foar ús/him/har,* *dy't gjin silers binne,* *hat in boat gjin sin.*

It verbum finitum fan de bysin rjochtet him yn persoan¹ en tal nei de pronominale antesedinten, dy't nea sûnder klam binne: sa kinne *er* en *se* dan ek nea antesedint wêze; it relativum is steefêst *dy't*.

Hoe sit it lykwols mei de foarm fan it relativum at it antesedint yn de twadde persoan iental stiet? Wy nimme earst in foarbyld mei de net-enklityske nominatyf *do*:

- (S2) *do, dy'tst* *gjin siler bist, hoechst grif gjin boat.*

De foarm *dy'tst*, dy't men omdôch yn ús spraaklearen siket,² is foar myn gefoel frekwinter as *dy't*, dêr't de wurdboekstêf fan de Fryske Akademy in foarbyld fan oanwiisde út it fers *Hwat bleau* op side 32 fan Rixt har bondel *De gouden rider* ([Ljouwert, 1977]), nammentlik yn de earste rigel fan de tredde strofe:

- (S2a) *dou, dy't as ik de leafde kenst, /.../*

Fan (S2) kinne wy hjir noch twa foarbylden út de literatuer bybringe. Douwe H. Kiestra utere him oer Douwe Kalma by dy syn dea sa:

*dou dyst yn ús libben folle west hast: in oanstriid en in oanhâld, in swiere winst
 soms, mar dochs altyd in winst, in rykdom (Lyts Frisia 36, 1987, s. 62).*

¹. It maklik 'útglide' kinnen nei de tredde persoan iental fan it verbum finitum yn de relative bysin, dat behalven by SE2 en O2 ek by O1 mooglik is - dus *is* ynstee fan *bist* - sil te witen wêze oan ûnderskate faktoaren. By SE2 kin dat it foar in verbum finitum yn de twadde persoan iental net-spesifike subjekt *dy't* wêze dat syn ynwurking hat; by O1 hat de objektsfoarm fan it antesedint faaks te min bining mei it tiidwurd fan de relative bysin en by O2 kinne beide faktoaren jilde.

². Dat ik dêr yn *Oer kongruïnsje en ynkongruïnsje tusken antecedit en relative bysin yn Us Wurk 3* (1954) s. 7-9 ek al op wiisde hat dus net holpen.

En G.N. Visser hat yn syn fers *Petear (Samle Fersen, Ljouwert, 1989, s. 141)* dizze rigels:

dû, dyst *my de eagen iepeneste, freon,/dû, sûnder dy wie 't altyd rieden bleaun.*

Oars as yn gefallen dêr't *dy't-* namwurdlik part fan it stelde resp. object en *-st'* subjekt is, lykas yn

sokses *dy'tst' biste*

resp.

de auto *dy'tst' koft hast, moat neisjoen wurde*

moat it *dy'tst* dêr't it hjir oer giet sûnder apostrofe skreaun wurde, want oanfolling ta *dy'tsto* of *dy'tste* is ûnmooglik:

(S2b) *do, *dy'tsto gjin siler bist, hoechst grif gjin boat.*

Sa net, *-st* yn *dy'tst* moat wol tebekgean op sa'n foarm en it bewiis dêrfan fine wy yn it foarbyld dêr't dr. O. Vries ús freonlikerwize op attint makke, nammentlik yn de earste rigel fan Bonaventura Vulcanius syn Fryske ferzy fan de *Oratio dominica lingua fristica* út 1597, ôfprinte op s. 17 fan J.H. Brouwer syn samling *It alderhillichst gebet yn Fryske lûden* (Assen, 1964):

Ws Haita dw derstu biste yne himel.

Dêr is wiswier it no ferâldere relativum *der* brûkt en net *dy*, mar dat spilet by de ferklearring fan it komôf fan *-st* gjin rol.

Yn it Dútsk binne nei *du* twa types relative bysinnen mooglik:³

ich, der ich *schon viel erlebt* habe, *kann so etwas nicht dulden*

ich, der *schon viel erlebt* hat, *kann so viel nicht dulden.*

³. H.L. Cox e.o., *Groot woordenboek Duits-Nederlands* (Utrecht/ Antwerpen, 2. opl. 1985) s. 1528.

It earste foarbyld is ferlykber mei dat út de *Oratio dominica* en slút sadwaande ek oan op ús (S2)-type. It twadde is te fergelykjen mei de yn ús noat 1 neamde 'útgliders'.

Dat de foarm *dy'tst* allinne nei *do* foarkomt docht bliken at wy de enklityske foarm *-sto* as antesedint brûke:

(SE2) *moatsto*, dy't *gjin siler* bist, *in boat hawwe*?

Nei *-sto* is *dy'tst* ûnmooglik:

(SE2a) **moatsto*, dy'tst *gjin siler* bist, *in boat hawwe*?

Bliuwt oer de relative sin nei de objektsfoarm fan *do*:

(O2) *foar* dij, dy't *gjin siler* bist, *is in boat oerstallich*.

Sa't yn it Dútsk *der du* allinne mooglik is nei in antesedint yn de nominatyf, dus nei *du*³, is ek yn it Frysk *dy'tst* ûnmooglik nei de objektsfoarm *dij*:

(O2) **foar* dij, dy'tst *gin siler* bist, *is in boat oerstallich*.

Mei oare wurden: de foarm *dy'tst* fertsjinnet in plak yn wurdboek en spraakleare. Wat de stavering oanbelanget, *dy'tst* en *dy'tst'* hearre net sûnder de *-t-* skreaun te wurden, sa't mei de lêste foarm bard is yn it WNT⁴. Wy skriuwe ommeers ek *dy't ik*, *dy't se* ensfh. De konsekwinsje fan it skriuwen fan *dyst* en *dyst'* soe wêze dat men ek skriuwt *sist'/sisto* ynstee fan *sitst'/sitsto*, *geast'/geasto* ynstee fan *geatst'/geatsto* en neam mar op. It die my dêrom deugd dat ik yn de *Boekebylage* fan *Frysk en Frij* fan 14-10-1989 op s. 6 yn kolom 5 dizze sin fûn by Willem Verf: 'De iennichste wissichheid *dy'tst* mei dy prizeboel hast, is dat nei in hiel soad manlju it in frou wurdt', al hie *dy'tst'* noch effen better west.

Julianalaan 26
9801 BP Súdhorn

⁴. Wurdboek fan de Fryske taal, Woordenboek der Friese taal, dl. 4 (Ljouwert-Leeuwarden, 1987) s. 36.